

Forntida titlar och tilltalsord

Av Rut Hermansson

Att vårt tilltalsord, du, har blivit mer allmänt känner vi nu alla väl till och att det har accepterats ganska bra fick vi och veta för någon tid sedan i vårt TV-progr. kafé 18. För egen del tycker jag att det är bra och lyckat att rakt fram säga du till var och en vem det vara månne, många kanske ändå tycker att det känns lite svårt att säga du när ålderskillnaden är för stor, men jag tror att man vänjer sig snart och tycker att det är helt naturligt.

Ungdomar har mycket

lättare att dua äldre personer än de som är i medelåldern, ty de kanske känner mer respekt för alla äldre, det hänger i hur det var i dess ungdom. Vi äldre, som var med i seklets första årtionden märker den stora skillnad med tilltalsord, titlar och rangskillnad. Det skulle ej varit tänkbart i min barndom att barn och ungdom skulle använt du till de som var 15-20 år äldre, mycket mindre till de ännu äldre. Det brukades aldrig i mitt hem varken ni eller du till mor och far. Vi sa alltid mamma och pappa, det var bara vi syskon som duade varandra. Men jag känner till syskon som ej sa du, utan de använde sina förnamn som tilltalsord i dagligt tal. Barns tilltalsord till de äldre var tant och farbror och de behövde ej vara så gamla för att få heta så. Många äldre damer av rang godkände ej att få kallas vid tant, nej de skulle tilltalas med dess riktiga titel. En prästfru sade en gång när hon kallades för fru: "Se fru ar finns det många, jag vill heta pastorskan"! Det kunde duga med käremora och madam och det till bondfruar och alla mästares fruar. Till mästare räkn. utbildade hantverkare som smedar, skraddare, skomakare, snickare och många fler hantverkare. En handlare var patron och en skollärare var magister, många bönder hette lantushållare och rusthållare. Skogvaktare var och en rangperson vars fru kallades för madam.

De vanligaste tjänstehjonerna

var piga och dräng, fast det fanns stallare och kogubbar, rätare, kusk och svinskötare. Mjölkerskor, mejerinnor, städerskor, jungfrur, husor, kokerska och köksa, lillpiga och barnpiga m.fl. I min hembygd hette Dröpsstad och Kälkestads piger, men direktörens jungfrur, handlarns piger och jag var en av dem, var först barnpiga innan jag blev en

riktig piga. Vi hade och tvätt- och skurgummar som och fick heta skur- eller tvättkäring. Flera yrken fanns och då sömmerskor och glansstrykorskor. Mycket märkligt var att kvinnor, som umgicks ofta, kanske dagligen ej använde ni eller du, utan oftast förnamn eller ho eller hon. . . Kom in så får ho en kopp kaffe! Hur mår ho i da, eller vart ska ho ta väjen? Såna frågor och liknande hörde jag ofta i min barn- och ungdom. Min mor fick oftast heta fru Hermansson, men inte ovant både ho och hon. Ibland kunde det bli förnamn och den plats det hus där de bodde, ty det kunde vara Tilda på gårdet, Sofi på Backa eller och Emma på fembackalång. Klara i Binken och Fia i Broholm eller liknande. Det sades och gumma eller gummor när en kvinna blev änka vid 50 års åldern. Vi hade gumma Blom och gumma Wickström m.fl. gummor.

Genom att det då

var stor rangskillnad så fick de vanliga vardagsmänniskorna

alltid känna sig små och underkuvade och som det sad då alltid gå bockande med mössan under armen. Kvinnorna fick och niga och tacka så "särken släppte" sads i min barndom. De stackars fattiga änkorna som fick sin lilla fattigdel var så ödmjuka så de tackade i det oändliga.

- Tack snälle goe rare lanthus-hållarn, många rare goe tackar, tack, tack, kunde det låta när dessa kvinnor fick sin fattigdel på två kr. och ett par sillar, som ett sockengubbe tyckte att de kunde doppa i grytan på till jul. Vem som helst fick ej komma med förslag att lägga bort titlarna. Först och främst skulle personen vara äldre och av högre rang, men det satt nog långt inne innan det kom något sånt anbud. Kanske under lite upprymdhet på kalas då gubbarna kom i stämning att det dracks duskål. Inte ovanligt att det togs tillbaks vid nyckter tillstånd. Det var en stor ära för den som blev erbjuden lägga bort titlarna med någon högre pers. Både pondus och värdighet steg genast, mycket hängde på pengar och rike-dom. Männen hade dock lättare för att lägga bort titlarna än kvinnorna, ty det fanns en del kvinnor som var vänner hela livet utan att lägga bort titlarna.

Minns väl morföräldrarna hur de sa förnamnen till varann och barnen, min mor, mostrar, morbröder sade oftast ni eller bara i till morföräldrarna.

- Hör i, eller då kan i väl göre, hur är då mä i är i sjuker? Så kunde det låta. En del kvinnor sade efternamnet när de talte om sin make, men tilltalsordet var dess förnamn. Man hörde sällan du till varandra. Har ett minne av en svenskamerikanare som var hemma omkring 1920-talet, han duade till alla. Dalmasar har och ryckte om sitt duande och en mas tilltalade en av våra äldre kungar vid ett tillfälle: "Si om inte avundsjuka vore, kunne du och ja ha samme hust-ru!" Mycket har skett under år och tid, roligt att fått varit med om utvecklingen till det mer medmänskliga. Skönt med allt som har förenklats. Vi är alla människor och vad hjälper rike-dom, storhet, hög rang och fina tilltalsord. Alla får vi en gång gå bort lika fattiga, som när vi kom till världen, vi får finna oss i det vi ej vet eller förstår.